

De bibliotheek van morgen

1. Inleiding :

Het eerste doel van de (openbare) bibliotheek is en was het ter beschikking stellen van boeken als bronnen van kennis, informatie en cultuur, ter ondersteuning en bevordering van de ontwikkeling van burgers. Dit basisdoel heeft zich door de jaren heen ontwikkeld, maar is inhoudelijk nooit veranderd. De wereld is echter in een razend tempo aan het veranderen, waarbij met name ontwikkelingen op het gebied van informatietechnologie de bibliotheeksector rechtstreeks raken. De vergaande digitalisering van de samenleving, snelle maatschappelijke en economische veranderingen en een zich mogelijk terugtrekkende overheid dwingen daartoe.

Wat is, in het licht van deze ontwikkelingen, de opdracht van de openbare bibliotheek in 2025? En hoe kunnen bibliotheken invulling geven aan deze opdracht?

2. Wat zijn vandaag en morgen de kerntaken van een openbare bibliotheek ?

2.a. De basisbibliotheek als warenhuis van kennis en informatie : Met haar collectie als basis, biedt de bibliotheek mogelijkheden tot uitlenen en raadplegen van informatie. Hierbij dienen overheidsinformatie (van, maar ook over de overheid) en informatiepunten op het gebied van bijvoorbeeld jeugd, opvoeding, zorg en gezondheid worden betrokken.

2.b. De basisbibliotheek als centrum voor ontwikkeling en educatie : De bibliotheek stelt projectcollecties samen (combinaties van leesboeken, informatieve boeken, liedjes, gedichtjes en audiovisuele media rond een specifiek thema), biedt studiemogelijkheid voor scholieren, studenten en autodidacten met bijbehorende voorzieningen, ondersteunt rechtstreeks en onrechtstreeks het onderwijs het onderwijs in het algemeen en de Herentalse scholen in het bijzonder.

2.c. De basisbibliotheek als inspiratiebron van lezen en literatuur : De bibliotheek biedt voor jeugd en jongeren van 0 tot 18 jaar een doorlopende leeslijn en een daarop aansluitende collectie. De collectie voor volwassenen sluit aan op het leesgedrag van de lokale bevolking (gedifferentieerd naar doelgroepen en behoeften), biedt een eenvoudige toegang tot de totale collectie van de Vlaamse openbare bibliotheken. Ook minder frequent gevraagde boeken die deel uitmaken van de literaire canon zijn in de collectie aanwezig. Literaire lezingen en voordrachten behoren tot de standaardactiviteiten op het gebied van leesbevordering

2.d. De basisbibliotheek als encyclopedie van kunst en cultuur : De bibliotheek presenteert uitingen van en materialen over intellectuele en artistieke activiteiten. Historische of anderszins belangwekkende collecties worden bewaard en beschikbaar gesteld. De bibliotheek sluit aan op de lokale en provinciale culturele tradities. Door samenwerking met andere culturele instellingen geeft de bibliotheek informatie over de achtergronden van museale presentaties en tentoonstellingen, over muziek- en toneeluitvoeringen.

2.f. De basisbibliotheek als podium voor ontmoeting en debat : De bibliotheek is een neutrale, objectieve, onpartijdige ontmoetingsplaats, waar alle groepen in de samenleving elkaar kunnen ontmoeten. Zij biedt ruimte als vrijplaats voor lokale initiatieven, voor debat over maatschappelijke thema's, voor voorlichting over complexe onderwerpen en voor discussie over onderwerpen van lokaal, regionaal, landelijk of mondiaal belang.

3. Wat is de toegevoegde waarde van de bibliotheek ?

3.a.Toegankelijkheid : Iedere burger kan en mag gebruik maken van de diensten van de bibliotheek. Naast gelijke fysieke toegang voor iedereen heeft iedere bezoeker gelijke toegang tot communicatiekanalen van de bibliotheek en gelijke educatieve ontwikkelingskansen. Iedere bezoeker moet toegang hebben tot informatie en cultuur, en voor zover die toegang behulpzaam kan zijn bij de maatschappelijke integratie, zijn de (financiële) toegangsdrempels zo laag mogelijk. Daarnaast worden specifieke diensten en materialen verstrekt voor die gebruikers die geen gebruik kunnen maken van de reguliere diensten en materialen.

3.b.Pluriformiteit : Om tegemoet te komen aan verscheidenheid aan culturen, talen en denkbeelden, biedt de bibliotheek, zonder discriminatie, dienstverlening die past bij alle leden van de lokale gemeenschap. Informatie is beschikbaar in alle relevante talen en materialen en diensten doen recht aan alle groepen en behoeften. Ook het personeel vormt een afspiegeling van de gemeenschap en kan daarnaast werken met cultureel diverse groepen. De bibliotheek bevordert ook dat bevolkingsgroepen met de denkbeelden van anderen in aanraking komen.

3.c Onafhankelijkheid : De bibliotheek is neutraal en niet-commercieel. Het samenstellen van de collectie staat los van politieke en economische belangen en collecties en diensten moeten niet beïnvloed worden door ideologische, politieke of religieuze censuur of door commerciële motieven.

3.d. Betrouwbaarheid : De bibliotheek heeft als betrouwbaar instituut de opdracht om burgers te ondersteunen bij het beoordelen van informatie. De snelle toename van de hoeveelheid aan informatie maakt het voor burgers van belang te weten op welke informatie zij in hun handelen kunnen vertrouwen. De openbare bibliotheek vervult daarin een kerntaak

4. De wereld van morgen

De samenleving verandert. Kennis en informatie worden steeds meer centrale productiemiddelen. Om mee te komen in en bij te dragen aan de kennis- en informatiesamenleving moeten burgers voldoende zijn toegerust om continu kennis en informatie te verwerven, op de juiste wijze te interpreteren en uit te wisselen met anderen. Taalvaardigheid vormt de basis voor de ontwikkeling van andere vaardigheden en is essentieel om toegang te krijgen tot specifieke kennisgebieden en deze ook te begrijpen.

Ondanks het groeiende belang van lezen zijn er ontwikkelingen waar te nemen die duiden op een afbrokkeling van de leescultuur. Hoewel er door de opkomst van digitale media meer van schermen wordt gelezen, besteden mensen minder tijd aan het lezen van boeken en hebben veel jongeren, in vergelijking met kinderen uit andere landen, een negatieve houding tegenover lezen. Door de sluiting van boekwinkels, de verplaatsing van verkoopkanalen naar het digitale domein en door de verschuiving van print naar digitaal, verdwijnen meer en meer de zichtbare elementen en plekken ter promotie van het lezen uit het fysieke straatbeeld.

De verdergaande digitalisering en de groeiende hoeveelheid informatie die via het web wordt aangeboden, maakt van ICT-geletterdheid een basisvaardigheid. Naast de beschikking over 'apps-kunde' gaat het om vaardigheden als het vinden, beoordelen, duiden en gebruiken van informatiebronnen. De toegenomen personalisering van content door algoritmes doet bovendien een beroep op de vaardigheden van de informatiegebruiker waarbij hij er bewust van dient te zijn dat de informatie die hij krijgt voorgeschoteld, is afgestemd op zijn online zoekgedrag en dat andere informatie buiten beschouwing wordt gelaten.

De snelle (technologische) veranderingen in de samenleving vergen van burgers dat zij de juiste kennis en vaardigheden ontwikkelen en dat zij dat bovendien hun hele leven blijven doen: een leven lang leren. Naast vaardigheden op het gebied van geletterdheid in taal, informatie en ICT, wordt specifieke aandacht voor de zogenaamde 21st century skills steeds belangrijker. Vaardigheden als samenwerken, creativiteit, communiceren, probleemoplossend vermogen en kritisch denken zijn essentieel in de economie van de 21ste eeuw. De manier waarop deze vaardigheden worden opgedaan en waarop kennis wordt ontwikkeld, is onder invloed van verschillende ontwikkelingen aan verandering onderhevig. Informeren krijgt steeds

vaker de vorm van tweerichtingsverkeer waarbij het onderscheid tussen auteur, lezer en uitgever (consument en producent) vervaagt. Leren vindt steeds vaker plaats buiten de formele structuren en in een sociaal proces. Geholpen en gestimuleerd door moderne communicatietechnieken organiseren mensen zich horizontaal, soms wereldwijd en op informele wijze rondom bepaalde thema's of interesses. Onderlinge connecties, kennisdeling en samenwerking spelen een steeds belangrijker rol en er wordt steeds vaker een beroep gedaan op de denkkraft van de community voor het antwoord op vragen, voor het genereren van creativiteit en het realiseren van innovatie.

5. De opdracht van de openbare bibliotheek van morgen

De kern van de opdracht van de bibliotheek is dat zij bijdraagt aan en de basis vormt voor de kennis- en informatiesamenleving. Haar opdracht bestaat uit het stimuleren, ondersteunen, faciliteren en toerusten van burgers om mee te kunnen doen in en bij te kunnen dragen aan de moderne kennissamenleving. De primaire taak van de bibliotheek begint bij geletterdheid in brede zin. Lezen is de basis voor het verwerven van kennis en stimuleert verbeeldingskracht en creativiteit. Ondersteuning van leesbevordering en promotie van de lees- en literaire cultuur behoort daarom ook in de toekomst tot het hart van de dienstverlening van de openbare bibliotheek. Zeker in tijden waarin de leescultuur onder druk komt te staan.

ICT-geletterdheid, met name de juiste interpretatie van en omgang met informatie, is daarnaast een basisvaardigheid voor deelname aan de samenleving en het kunnen verwerven en uitwisselen van kennis. Bibliotheken zijn experts in het vinden, verbinden en overdragen van informatie en spelen als adviseur ook in de toekomst een belangrijke rol. De bibliotheek als instituut dat het mogelijk maakt mensen te verrassen en inspireren en uit te dagen tot verbreding en reflectie in een wereld van personalisering en gefilterde informatie.

De bibliotheek zal zich in de toekomst ook moeten richten op andere belangrijke vaardigheden die de 21ste eeuw van mensen vraagt. Door het faciliteren van een stimulerende leeromgeving biedt de bibliotheek een platform waar mensen kunnen samenkomen en kennis kunnen delen om deze specifieke vaardigheden te kunnen verwerven. De bibliotheek is daarbij niet alleen gericht op het verkleinen van achterstanden, maar ook op het verder ontwikkelen van talent.

In een individualiserende samenleving biedt de bibliotheek juist een plaats voor ontmoeting. Bouwen aan kennis kan niet zonder sociaal-culturele plaatsen van samenkomst. Aan alle mogelijkheden die digitale middelen bieden, voegen bibliotheken essentiële waarde toe: een prettige en stimulerende omgeving om te leren, te lezen, letterlijk onder de mensen te zijn of te ontsnappen aan de continue pressure of being connected. De bibliotheek ontwikkelt zich zo tot een moderne agora, een moderne sociaal-culturele marktplaats. Een centrale, dynamische ontmoetingsplek waar men zich kan ontspannen, anderen kan ontmoeten en waar actief burgerschap wordt gestimuleerd.

5.1 De invulling van de opdracht: van collectie naar connectie : De komende jaren verschuift de wijze waarop de bibliotheek haar opdracht invult. Naarmate informatie in toenemende mate elders en gemakkelijk te vinden is, neemt voor de bibliotheek de noodzaak af om een eigen collectie beschikbaar te stellen. In een moderne netwerksamenleving worden lezen en leren steeds meer beïnvloed door, of zelfs onderdeel van, sociale processen. En snel ontwikkelende informatie- en communicatietechnologieën versterken de mogelijkheden om te delen met en een beroep te doen op anderen in de gemeenschap. De bibliotheek moet zich in de toekomst meer richten op het tot stand brengen, stimuleren en faciliteren van waardevolle verbindingen.

Meer dan ooit zijn mensen in staat om individueel en thuis te leren en te studeren. Met het wereldwijde web hebben zij alles tot hun beschikking. De bibliotheek is er voor wie meer wil en ontwikkelt zich tot een platform voor social learning waar mensen, ondersteund en gestimuleerd door de beschikbare hulpmiddelen, kunnen samenwerken en studeren. Bezoekers van de bibliotheek komen kennis halen én kennis brengen.

5.2 De bibliotheek opereert in een lokale maatschappelijke context : Haar succes staat of valt met de verbindingen die ze teweeg brengt met en tussen mensen en de lokale gemeenschap, de lokale overheid, het lokale bedrijfsleven en lokale maatschappelijke organisaties. Vanuit haar stevig verankerde positie en fysieke aanwezigheid in de samenleving, en vanwege haar laagdrempelig en betrouwbaar karakter, is ze een aantrekkelijke partner voor andere organisaties. Ze faciliteert de toegang tot uiteenlopende activiteiten en groeit uit tot lokale gids en makelaar. De weg naar de toekomst De ontwikkelingen in de informatietechnologie en de maatschappelijke en economische veranderingen maken dat bibliotheken hun dienstverlening anders moeten inrichten en hun bedrijfsvoering anders moeten vormgeven. Ook moet de bibliotheek de opbrengsten van haar maatschappelijke opdracht en de taken die daar aan bijdragen, inzichtelijker maken.

5.3 De bibliotheek opereert in een streekgericht bibliotheekbeleid (Bibliotheek Neteland) : Gelet op het nieuw decreet met als speerpunt dit streekgericht bibliotheekbeleid opteren we voor een Bibliotheek Neteland niet door een fusie maar door een samenwerkingsproces op maat en op snelheid van de vijf lokale bibliotheken. Wij zijn er van overtuigd dat deze intergemeentelijke samenwerking heel wat kansen met zich meebrengt zoals o.a. een efficiënter gebruik van middelen, een bundeling van kennis en ervaring met als doel een laagdrempelige en klantgericht aanpak in elk van deze vijf lokale bibliotheken te verankeren, de klant staat centraal, hij/zij is het begin- en eindpunt.

5.4 De verhouding tussen de fysieke en digitale bibliotheek : Het laat zich raden dat bibliotheken een groot deel van hun dienstverlening moeten verplaatsen naar digitale kanalen, want digitalisering is sterk in ontwikkeling. Beide domeinen zullen niet los van elkaar maar aanvullend op elkaar moeten functioneren: de digitale bibliotheek vormt een aanvulling op de fysieke en omgekeerd. Beide versterken en verrijken elkaar en in beide domeinen wordt men uitgenodigd tot gebruik van de ander. Met zo'n geïntegreerde benadering biedt de bibliotheek een rijkere ervaring en beleving voor de bezoeker.

Een succesvolle transformatie naar een innoverende bibliotheek waar het draait om verbindingen, veronderstelt een ondernemende houding. Succesvolle cultureel-maatschappelijk ondernemers zijn alert, creatief, hebben lef en overtuigingskracht, combineren inhoud met marketing en zoeken naar een inhoudelijk en financieel draagvlak voor hun organisatie en diensten. Zij maken een voortdurende geactualiseerde balans tussen vraag- en aanbodgerichte producten. Zij netwerken, sluiten maatschappelijke allianties en creëren een lerend bibliotheeknetwerk waarin successen worden gedeeld en worden overgenomen indien passend bij de eigen omgeving en situatie.

6. Conclusie

Vanaf haar oorsprong in het begin van de 20e eeuw heeft de bibliotheek zich gericht op ontwikkeling en ontplooiing van individu en samenleving. In de toekomst is en blijft de basis van de openbare bibliotheek onveranderd: de bibliotheek draagt bij aan de ontplooiing van het individu. De bibliotheek blijft daarvoor een vitale schakel in de toekomstige kennissamenleving. Ze is, naast school, de enige instelling die garandeert dat iedereen toegang heeft tot informatie en bronnen om zichzelf te ontwikkelen. De bibliotheek van morgen blijft, net als die van nu en als die van een eeuw geleden, toegang bieden tot informatie en kennis. Decennia lang is drukwerk de belangrijkste drager geweest daarvan. In de toekomst gaat het om een veelheid aan soorten kennis en informatie, in databanken en elektronische boeken, maar ook op papier en in de hoofden van mensen.

De bibliotheek is een knooppunt waar een groot deel van die kennis samenkomt, actief wordt gedeeld en doorontwikkeld. De bibliotheek ontwikkelt zich tot een hedendaagse agora, een moderne sociaal-culturele marktplaats, het kloppend hart van de gemeenschap. De bibliotheek onderscheidt zich van andere ontmoetingsplekken door het toegankelijke, laagdrempelige en niet-commerciële karakter. Met deze fysieke plaats biedt de bibliotheek meerwaarde op sociaal-cultureel vlak in stad, wijk en dorp, en draagt ze wezenlijk bij aan gemeenschapsvorming en cohesie